

Elisabeta POP

Artiști bătrâni în fața ușilor închise

Din când în când, nesomată de respectarea strictă a indicilor, de feluritele grile, de insistentele presiuni ale „forurilor”, actrița Kiss Ildiko, directoarea unuia dintre puținele teatre particulare care rezistă încă de cinci ani, ne invită la un Festival teatral sau la o premieră.

Despre ambițiosul proiect cu *Angajare de clown* știam demult, încă de la nașterea lui. Artiști serioși, ei au parcurs răbdători toate, dar absolut toate etapele obligatorii într-un asemenea demers. Cu alte cuvinte au citit numeroase piese, au optat pentru aceasta, i-au scris autorului, au tradus piesa, au făcut multe repetiții, după ce, bineînțeles au găsit regizorul potrivit și cea mai bună distribuție, din care n-au putut lipsi (și nu doar din motive de economie) cei doi soți, colegi și parteneri: Varga Vilmos și Kiss Ildikó. Premiera au anunțat-o cu o lună înainte și n-au amânat-o nici o zi. Bravo lor!

Dar, la urma urmei, de ce bravo, când faptul este de tot normal, iar nouă încep să ni se pară normale toate abaterile și toate amânările...

Teatrul particular „Studio Kiss” din Oradea – *Angajare de clown* de Matei Vișniec. Traducere: Kiss Terek Ildikó și Varga Vilmos. Regia: Kinczés István de la Teatrul CsobonaJ din Debrețin. Scenografia: Vioara Bara. Distribuția: Dóbos Imre, Varga Vilmos, Kiss Terek Ildikó. Data premierei: 31 mai 1999.

Prima remarcă ce se impune este calitatea deosebită a traducerii, exacte, pline de umor. Scenică. O traducere impecabilă. Spațiul strâmt, sufocant (întocmai cum cere autorul) este organizat cu parcimonie și inteligență de Vioara Bara (ca de altfel și costumele adecvate, pline de fantezie). În fața unei uși frumoase, argintie cu roșu, stă chircit, ca după o criză de ulcer, clownul Nicollo. Ca un autentic profesionist, actorul Dobos Imre stă în poziția aceea ingrată tot timpul cât intră lumea în săliță (căci, cum altfel să-i spui unei săli micuțe și curate ca paharul, având cel mult 50 de locuri?). În fine, luminile se sting și apare cel de-al doilea clown, Filippo (Varga Vilmos) cu o energie molipsitoare. Spectacolul începe. În fine, ușa se vede în toată splendoarea ei și anunțul afișat se poate citi clar: „Concurs pentru angajare de clovni bătrâni”. Un fior rece trece prin sală. Și, în pofida veseliei și a râsului declanșat de talentul autentic al clovnilor și al interpreților deopotrivă, de gagurile, de glumele, de trucurile, de pofța lor de joacă și de joc, sala

va fi mereu străbătută de o imperceptibilă undă de tristețe. Râsu-plânsu'. Momentul când cei doi se recunosc și-ncep să-și depeze amintirile – vorbind în fraze scurte, uneori incoerente, folosind cuvinte cifrate, numai de breasla lor știute, înghiontindu-se fericiți, ca-n vremurile bune (bune numai pentru că ei erau tineri, nu pentru că se trăia mai ușor!) – este remarcabil rezolvat regizoral și actoricește. Tirul lor verbal e însoțit de oboseala vizibilă de pe chipurile lor, de transpirația care le inundă chipurile nefardate de clovni bătrâni.

Apare și Peppino, clownul cel mai deștept și cu destinul cel mai dramatic. El a fost odată... actriță și încă o actriță mare, care a jucat roluri de neuitat din teatrul clasic și, uite, a ajuns – din cine știe ce motive – un clown, o clovneriță de circ. Totul e ponosit la ea: și rochia demodată și pălăria veche la care a pus o panglică „de ultimă modă” și trucurile și repertoriul. O viață deprimant de degradată, marcată de sărăcie și nesiguranță. Demnă, ea „se dă în spectacol” în fața colegilor ei care, aproape

analfabeți, de-abia silabisesc afișul, neînțelegând ce e acela „teatru profesionist, teatru adevărat”. Kiss Ildikó joacă inteligent destinul tragic, dublu tragic al clovnului—femeie: căderea din profesie și depășirea condiției de femeie într-o profesie acaparată de bărbați.

În fața ușii care continuă să rămână închisă, cei trei clovni își evaluează cu maxim subiectivism, tipic pentru artiști, forțele, lăsându-i pe ceilalți să înțeleagă de ce fiecare merită să ia concursul.

Regizorul spectacolului mărturisește că așteptarea încărcată de emoție a celor trei clovni i-a amintit de o altă celebră așteptare, cea

a lui Estragon și Vladimir. De Beckett, deci. De *Godot*.

Așa se face că moartea adevărată, reală a lui Peppino, după cea jucată magistral cu o clipă înainte, îi răvășește pe cei doi, în sală plutind, fără voie chiar, acea frază pe care cu greu o va putea uita cineva: „*Vom muri și vom fi liberi*”. În fine, Peppino e liber...

Speriați de moartea cea adevărată, la care s-au gândit tot timpul, toți fără să mărturisească, cei doi caută cu disperare o fereastră, o gură de aer. Dar nu există nici una. Atunci forțează ușa. Cineva trebuie să-i audă, nu-i așa? Dar, stupoare, după ușă, un cadavru, un clovn mort. Ca într-un film polițist, cei doi

clovni îl târăsc pe al treilea și îl așază frumos lângă celălalt. Ușa, vedem, ascundea cimitirul elefanților bătrâni, era acolo un complot, li se întindea o cursă, ultima cursă: competiția pentru ultimul și cel mai tragic rol, rolul definitiv.

Fiorul rece trece continuu prin sală. Actorilor prezenți (sensibili la tot ce au văzut și au auzit) le amintește, stranie coincidență, de propria lor soartă: artistul bătrân nu știe să facă nimic în afară de jocul lui și când nu mai este lăsat să joace și să se joace, el preferă moartea, umilitorului coș de gunoi...

Rămâi mut: ce face teatrul, domnule, copiază cu nerușinare viața?

Lucitor! Strălucitor!

Începem cu puțină istorie teatrală.

În urmă cu vreo 25 de ani (de fapt, 24), am avut fericitul privilegiu să aplaud, la Piatra Neamț, un spectacol fermecător cu piesa lui Eduard Covali. Regizor era Cătălina Buzoianu, iar printre interpreți, niște proaspeți absolvenți la ora aceea, complet necunoscuți: Horațiu Mălăele, Raluca Zamfirescu, Gheorghe Dănilă. Dar cum jucau, Dumnezeule! Scenograf a fost

Teatrul de Stat Arad – *Tinerețe fără bătrânețe* de Eduard Covall. Regla: Ștefan Iordănescu. Scenografia: Doru Păcurar. Mișcarea scenică: Sorin Batca.

Mihai Mădescu. Spectacolul a fost distins cu o sumedenie de premii: de regie, de scenografie, de interpretare masculină (Horațiu Mălăele), premiul pentru fantezie și popularitate. Toate la Festivalul de artă teatrală de la Iași, 1975.

Atunci nu citisem piesa. Nu demult, Edi Covali a tipărit un frumos volum de teatru pe care mi l-a dăruit cu un colegial autograf. Am citit piesa: inteligentă, profundă, ofertantă.

Am adus vorba de spectacolul Cătălinei Buzoianu, pentru că a

fost unul de excepție, dar și pentru că Ștefan Iordănescu este fiul Cătălinei... deși, recunosc, nu e nici o plăcere, ca artist, să tot fii comparat cu ceilalți artiști din familie, dar asta e.

La Arad, spectacolul debutează cam așa: la intrarea publicului în sală, actorii-personaje stau pe jos, în scenă, în diverse poziții comode, așteptând bătaia gongului. După care, pe nesimțite, încep... povestea. Scena este... goală cât trebuie, elementele de decor și recuzită se adaugă încet—încet,